

Л.В. Крайнова

ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО ШКОЛИ В ОПАНУВАННІ ДІТЬМИ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ

Перехід дитини від однієї освітньої ланки до іншої - важлива умова для створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання, для досягнення високих освітніх рівнів, для забезпечення можливостей постійного духовного зростання особистості. Дошкільне дитинство – це особливий і самодостатній період розвитку в житті кожної людини, що доведено багатьма дослідженнями. Відповідно до Закону України “Про дошкільну освіту” - вона є обов'язковою складовою частиною безперервної освіти [1]. Актуальність проблеми, яка розглядається в статті, пояснюється необхідністю спеціальної підготовки майбутніх вихователів до здійснення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти в умовах сучасних реалій, які склалися в Україні. Забезпечити наступність неможливо без виховання в дітей готовності до навчання у школі, яка включає і мовленнєву готовність. В умовах Донецького регіону дуже важливим є створення умов для наступності і спадкоємності в опануванні дітьми державною мовою між двома ланками освіти.

В Донецькій області за той час, відколи діє Закон про державну мову в Україні, мовна ситуація щодо української мови значно покращилась, розширюється сфера функціонування державної мови в різних сферах суспільного життя. Система освіти регіону має об'єктивні підстави для подальшого вирішення мовних проблем у відповідності з Конституцією України. Серед завдань дошкільної освіти регіону можна зазначити: збільшення кількості дошкільних закладів з українською мовою навчання та відповідних груп у закладах з російською мовою навчання; оволодіння державною мовою дітьми та педагогами дошкільних закладів, розвиток мовної культури в дошкільному середовищі; підвищення рівня взаємодії дошкільних навчальних закладів і початкової школи з питань наступності щодо опанування і застосування державної мови. Діє цільова комплексна програма розвитку та функціонування української мови в Донецькій області на 2004-2010 роки [5].

Мета дослідження: розробити зміст та технологію підготовки майбутніх вихователів до здійснення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти в опануванні державною мовою.

Завдання дослідження:

- вивчити готовність студентів денного та заочного відділень факультету дошкільного виховання до забезпечення наступності в мовленнєвій підготовці дітей до школи;

- розробити технологію спеціальної підготовки майбутніх вихователів до здійснення такої роботи та експериментально перевірити її ефективність.

Дослідження проводилось на факультеті дошкільного виховання та практичної психології СДПУ та на експериментальному майданчику з проблеми “Методологічні та педагогічні основи наступності між дитячим садком і школою в процесі опанування державною мовою” в ДОЗ № 3 та ЗОШ №13 м. Слов'янська.

Особливістю даного дослідження було те, що розробка концептуальних (теоретичних) основ проблеми наступності, розробка організаційно-методичних основ забезпечення наступності в україномовній під-

готовці до школи здійснювалось паралельно із впровадженням результатів дослідження в роботу зі студентами.

Перший етап дослідження був пов'язаний із розробкою теоретичного підґрунтя для проведення експерименту. Поняття наступності, перспективності і спадкоємності між двома освітніми ланками (дошкільною і початковою) вчені розглядають як взаємопов'язані та взаємообумовлені (А.Богуш [2, 3]). Важливо забезпечити завдяки принципу наступності, перспективності і спадкоємності навчання врахування набутого рівня україномовної компетенції дітей (наступність у змісті навчальних програм), створення комфортних умов для використання української мови як засобу спілкування і подальшого вдосконалення мовних навичок (наступність у формах та методах навчання). При цьому дошкільний заклад забезпечує дитині перспективність подальшого зростання як “мовної особистості”, а школа прагне до спадкоємності, приймаючи дітей-шестирічок до першого класу.

Проблема мовленнєвої готовності дітей до школи розглядається вченими як складова інтелектуальної готовності і як окремих напрямків підготовки до шкільного навчання. Ми виходимо в розумінні цієї проблеми із поняття мовленнєвої компетенції. А.М. Богуш визначає наступні критерії і показники мовленнєвої готовності дітей до школи: фонетична компетенція (правильна вимова звуків, розвиток фонематичного слуху, виразність мовлення); лексична компетенція (достатній словниковий запас, розуміння семантики слів); граматична компетенція (морфологічна правильність мовлення, синтаксична будова, наявність контрольованої мовленнєвої поведінки); діалогова компетенція (уміння будувати діалог з партнером, зв'язні висловлення репродуктивного характеру, зв'язні висловлювання творчого характеру); комунікативна компетенція (володіння формами висловлення мовленнєвого етикету, ініціативність спілкування) [2, 91].

Найкращі умови для переходу дітей з однієї ланки освіти до наступної створюються тоді, коли діти-шестирічки відвідують 1-й клас у приміщенні дошкільного закладу, який їм добре знайомий, з ними працюють учитель і вихователь, які мають можливість забезпечити необхідну комфортність під час адаптаційного періоду.

Об'єднання різних навчальних закладів у комплексі також забезпечує гармонійне переведення дітей з однієї освітньої ланки до наступної. Наприклад, такий тип навчального закладу як “дошкільний заклад-школа”. В умовах такого навчально-виховного об'єднання більш ефективно здійснюється процес соціалізації та адаптації дошкільників до нових умов навчання і життєдіяльності [4]. Система підготовки спеціалістів повинна, у свою чергу, враховувати ці реалії життя.

На констатуючому етапі дослідження були використані письмові твори на тему “Я і українська мова”, опитування, спеціальне обстеження особливостей двомовності, тестування, розробка освітнього проекту “Наступність дошкільного закладу і школи з питань мовленнєвої підготовки”. Обстеження прово-

дилось серед студентів третього курсу денного відділення і студентів четвертого курсу заочного відділення, (спеціальність "Дошкільне виховання"), які закінчили курс "Методика навчання дітей другої, української мови в дошкільних закладах з російським мовним режимом". Обстеження мало на меті виявити наявність мотиваційної готовності до навчання дітей другої мови, рівень мовної готовності майбутніх вихователів до роботи з дошкільниками з розвитку україномовлення, якість лінгводидактичної підготовки до здійснення навчально-мовленнєвої діяльності українською мовою та методичної підготовки до реалізації наступності дошкільного закладу і школи.

Обстеження особливостей двомовності майбутніх спеціалістів засвідчило недостатній рівень україномовлення частини студентів, в тому числі і студентів заочного відділення, які вже працюють в дошкільних закладах. Було проаналізовано мовні проблеми цих студентів з метою врахування їх в навчальній роботі з курсу "Сучасна українська мова" і "Ділова українська мова".

Письмове мовлення частини студентів також свідчило про мовні проблеми, які впливатимуть на якість навчання дітей другої мови, особливо під час навчання дітей грамоти. Констатуюче обстеження дозволило визначити ті питання, які вимагають врахування в подальшому дослідженні. Важливим, на наш погляд, були і отримані свідчення того, що недостатній рівень опанування державною мовою частини досліджуваних майже завжди супроводжувався низьким рівнем мотиваційної готовності щодо виконання в майбутньому професійної місії бути для дітей взірцем літературного мовлення і першим учителем. Враховуючи отримані результати, ми почали практикувати на початку вивчення курсу методики навчання дітей другої, української мови проведення системного обстеження якості україномовлення майбутніх вихователів і скласти план самовдосконалення мовленнєвих навичок індивідуально для кожного студента.

Аналіз рівня науково-методичної підготовки майбутніх фахівців засвідчив достатній рівень обізнаності про сутність спільної роботи дошкільного закладу і школи в напрямку забезпечення наступності між ланками освіти, про організаційні форми методичної роботи колективів ДЗО і школи. Однак щодо практичних навичок розв'язання конкретних проблем, то їх виявилось недостатньо: студенти не змінили робити змістовне наповнення відомих їм форм роботи, не вистачало глибини усвідомлення проблеми, цілісного її бачення.

Зважаючи на зазначене вище, при вивченні питання забезпечення наступності, перспективності і спадкоємності в опануванні дітьми українською мовою між дошкільною та початковою освітою були враховані ці наявні недоліки. Підвищенню рівня професійної готовності майбутніх вихователів сприяла участь студентів у роботі базового дошкільного закладу, який здійснював відповідний експеримент. Студенти підбирали необхідний матеріал для проведення діагностичного обстеження рівня мовної та мовленнєвої компетенції дітей старшої групи, допомагали в діагностуванні та обробці результатів. Спеціальна творча група студентів розробила зразковий план наступності із школою. При виконанні наукової роботи над курсовими і дипломними роботами було розроблено зміст семінару-практикуму для вдосконалення мовленнєвої компетенції вихователів з урахуванням частотних помилок у мовленні.

На основі проведення анкетування студентів заочного відділення, які працюють в дошкільних закладах, члени творчої групи дійшли висновку, що не всі дошкільні працівники правильно розуміють мовну політику нашої держави, не всі усвідомлюють значення вивчення дітьми некорінної національності другої, української мови. Тому до плану роботи семінару-практикуму були введені тематичні дискусії присвячені державній мові. Серед найбільш поширених мовних проблем вихователів-практиків були заявлені такі як обмеженість використання української мови в міжособистісному спілкуванні, унаслідок чого навички усного розмовного мовлення сформовані недостатньо. Вихователі відчувають, що їхнє українське мовлення значно бідніше від російського, вони переживають дискомфорт та незадоволення. Студенти відчули необхідність активізувати на заняттях семінару-практикуму діалогічні відносини, інтерактивні методи організації діяльності.

На різних видах практик також були передбачені завдання, які вимагали творчого використання набутих знань. Студенти приймали участь в розробці і реалізації методичних проектів "Мова вихователя", "Мовленнєва готовність дітей до школи", "Наступність між дошкільним закладом і школою в опануванні дітьми державною мовою".

Так методичним проектом "Мова вихователя" передбачено наступне.

Завдання:

1. Вивчити мовні проблеми майбутніх вихователів і педагогів, які працюють в дошкільних установах.
2. Знайти і реалізувати шляхи підвищення рівня якості мовної підготовки вихователів.

Під час реалізації проекту творча група запропонувала такі форми роботи:

- 1) провести масове анкетування студентів денного та заочного відділення за спеціальністю "Дошкільне виховання" та працівників базового дошкільного закладу, виявити рівень усвідомлення мовних проблем та ставлення до можливостей їхнього подолання.

В результаті були зібрані та проаналізовані анкети, зроблено зведену таблицю результатів, сформульовані висновки про рівень усвідомлення мовних проблем;

- 2) здійснити обстеження рівня двомовності вихователів та майбутніх вихователів за методиками "Усний переклад", "Непідготовлений діалог", "Розповідь на запропоновану тему".

В результаті були виявлені типові помилки, які спостерігаються в мовленні обстежуваних;

- 3) з урахуванням виявлених проблем і частотних помилок розробити зміст роботи гуртка "Моя українська мова" для вихователів.

Методичний проект "Мовленнєва готовність дітей до школи" передбачав наступне.

Завдання:

1. Виявити рівень україномовної підготовки до школи дітей базового дошкільного закладу із врахуванням компетентнісного підходу (фонетична, лексична, граматична, діалогова компетенція).

2. Надати рекомендації щодо поліпшення якості україномовлення дошкільників.

В результаті творча група подала ряд пропозицій:

1. Провести обстеження рівня україномовної компетенції дітей старшого дошкільного віку. Виявити проблеми по кожному напрямку компетенції (зібрані та проаналізовані протоколи обстеження, зроблені зведені таблиці).

2. Оформити наочно результати обстеження для інформації батьків (зроблено газету "Діти вчать українську мову").

3. Зібрати фонотеку дитячих казок, пісень тощо для прослуховування дітьми на заняттях та у вільний час (збирання записів розпочато).

4. Розробити зміст занять-зустрічей з використанням натурального методу для забезпечення мовленнєвої активності та актуалізації набутих навичок (робота розпочалася з участю студентів, які вивчають "Методику навчання української мови, як другої").

Методичний проект "Наступність між дошкільним закладом і школою в опануванні дітьми державною мовою".

Мета проекту:

1. Вивчити та проаналізувати форми роботи дитячого закладу і школи, виявити ті, які відповідають сучасним реаліям.

2. Розробити тематику і зміст спільних методичних заходів.

Проект розпочато, творча група розгорнула роботу. Для координації дій учасників проекту залучено магістрантку, яка працює над відповідною науковою проблемою.

Слід зазначити, що форми роботи із студентами, які ми пропонуємо не завжди вписуються у розклад занять. Але, враховуючи великий обсяг самостійної роботи, є можливість такого поєднання із академічними заняттями практичної спрямованості, на яких студенти виступають з результатами втілення своїх проектів, виконання різних завдань.

Підсумкове заняття з курсу відбувалось у формі "круглого столу". В діловій грі обговорювались актуальні проблеми безперервної освіти, стан роботи і досвід спільної роботи дошкільних закладів і шкіл міста, рекомендації щодо організації цієї роботи. Була підготовлена виставка літератури і проект пакету необхідних документів для здійснення наступності між дошкільним закладом і школою в напрямку розвитку україномовлення. Всі ці матеріали були розроблені учасниками творчих груп. Це план наступності дошкільного закладу і школи (в який входить мовний розділ), план роботи методичного об'єднання вихователів старших груп і вчителів початкових класів, план семінару-практикуму для вихователів "Мова рідна", матеріали круглого столу "Наступність між дошкільним закладом і школою в опануванні дітьми державною мовою" та "Активізація українського мовлення дітей в умовах білінгвізму", тематика батьківських зборів з проблеми залучення дітей до української мови і культури українського народу, проект проведення дня відкритих дверей для батьків "Мова наша солов'їна" та ін. Частина цих матеріалів були випробувані на експериментальному майданчику ДОЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. - К., 1998. - 47 с.
2. *Богущ А.М., Шиліна Н.С.* Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. - Одеса: ПНЦ АПН України, 2003.- 335 с.
3. *Богущ А.М.* Мовна підготовка дітей до школи //Дошкільна лінгводидактика. - К.: Вища школа, 1999.- С. 183-282.

Подано до редакції 21.10.05

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются результаты исследования готовности будущих воспитателей дошкольных учреждений к обеспечению преемственности и перспективности в обучении украинскому языку. Рас-

Наибольш здібні студенти, які опанували освітній профіль "організатор дошкільної освіти", прийняли участь в розробці і реалізації плану роботи експериментального дошкільного закладу. Залежно від індивідуальних особливостей і професійних інтересів вони приймали участь в обговоренні основних напрямків і змісту діяльності експериментального майданчика: організаційно-методична діяльність, навчально-методична діяльність, науково-дослідницька діяльність, експертна діяльність. Кінцевою метою роботи було визначено розробку методичної моделі наступності, перспективності і спадкоємності між дитячим садком і школою в опануванні дітьми українською мовою.

Дослідження триває, але вже можна говорити про деякі висновки щодо педагогічних умов підготовки майбутніх спеціалістів до забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою в опануванні державною мовою. Професійна компетентність майбутніх вихователів до забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти містить: високий рівень усвідомлення своїх "рідномовних обов'язків", мотивацію майбутньої професійної діяльності; високий рівень мовної та комунікативної компетенції у володінні як українською так і російською мовами; достатній рівень науково-методичної компетенції з проблем мовленнєвої готовності дітей до навчання у школі; володіння організаційними основами забезпечення наступності в мовленнєвій роботі між дитячим садком і школою. На наш погляд, дуже важливо, щоб участь студентів в освітньому процесі дошкільного закладу не була обмежена практичним завданням. Більш широкі горизонти пізнання відкриваються за умов залучення майбутніх фахівців до педагогічного проектування.

Висновки. Для підвищення рівня усвідомлення важливості забезпечення наступності, перспективності та спадкоємності між ланками освіти треба комплексно розглядати мовну підготовку вихователів, мовну та мовленнєву готовність дітей до навчання в школі та готовність вихователів та вчителів здійснювати спільні дії в напрямку узгодження педагогічних зусиль. Повинні переважати інтерактивні методи під час аудиторних занять. Частина завдань для самостійної роботи може бути пов'язана з вирішеннями конкретних актуальних проблем практики роботи освітніх закладів.

В подальшому ми продовжимо вивчати модель забезпечення наступності в мовленнєвій роботі дошкільного закладу і школи та використання її в професійній підготовці майбутнього педагога.

4. Підготовка дітей до школи. Наступність і перспективність: Збірник /В.І.Войтенко, Л.А.Грицюк, М.І.Каратаєва. - Хмельницький, 2002.-140 с.

5. Цільова комплексна програма розвитку та функціонування української мови в Донецькій області на 2004-2010 роки /Затверджена рішенням спільного засідання колегій мін. освіти і науки України та Донецької обл. держ. адміністрації. – Донецьк, 2004.

SUMMARY

The article deals with the results of investigation on future nursery school teachers' readiness for teaching the Ukrainian language. The author analyses some

pedagogical conditions that provide a high qualitative level of professional training at the Preschool Education Faculty.
